

PRETPOSTAVKE ZA OSTVARENJE JEDNAKOPRAVNOSTI HRVATSKOG NARODA ZA EUROPSKU BiH

Sažetak: Iako je mirovni proces u Bosni i Hercegovini u protekla dva desetljeća ostvario vidan napredak, BiH je i dalje daleko od stvarnog rješenja svojih političkih problema, među kojima se posebno ističe nejednakopravnost njezinih konstitutivnih naroda, osobito hrvatskog naroda u odnosu na druga dva naroda, što je jedan od uzroka nestabilnosti i zapreka njezinu bržem napretku na europskom putu. Stoga su u radu razmatrane neke važnije pretpostavke za ostvarenje jednakopravnosti hrvatskog naroda za europsku BiH. Prvi dio rada posvećen je istraživanju ocjena i osvrta nekih relevantnih institucija i pojedinaca vezanih uz (ne)jednakopravnost hrvatskog naroda u „dejtonskoj Bosni i Hercegovini“. U drugom je dijelu rada, na temelju prethodnih istraživanja, izvedeno nekoliko važnijih pretpostavki za ostvarenje jednakopravnosti hrvatskog naroda s druga dva naroda u BiH, među kojima su: postizanje konsenzusa legitimno izabranih predstavnika sva tri konstitutivna naroda o potrebi ustavnih promjena i prihvaćanju rješenja za ustavno uređenje BiH utemeljeno na načelu jednakih prava za sva tri naroda, pokretanje i provedba ustavnih i drugih reformi, ispunjavajući pri tome osnovne uvjete vezane za funkcioniranje demokracije, poštivanje ljudskih prava, osnovnih ljudskih sloboda i vladavinu prava te osiguranje podrške najznačajnijih međunarodnih čimbenika pokretanju procesa ustavnih promjena i donošenju novog rješenja za ustavno uređenje BiH u kojemu bi sva tri naroda imala isti položaj. Na kraju se zaključuje kako osiguranje navedenih pretpostavki može dovesti do jednakopravnosti hrvatskog naroda s druga dva konstitutivna naroda, a time i do stanja u kojem bi se BiH otvorila dugoročna perspektiva sposobnije razvojne budućnosti i ostvarenja europske BiH.

Ključne riječi: jednakopravnost, pretpostavke, europska BiH.

Podaci o autoru: akademik prof. dr. sc. Majstorović V.[lado], Sveučilište u Mostaru, Trg hrvatskih velikana 1, 88000 Mostar, vlado.majstorovic@sve-mo.ba

Majstorović, V.

PREREQUISITES FOR THE IMPROVEMENT OF EQUALITY OF CROATIAN PEOPLE FOR THE EUROPEAN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Abstract: Although the peace process in B&H has made visible progress in the past two decades, B&H is still far from the real solution to its political problems, among which the (non)equality of the Croatian people is emphasized in relation to the other two constituent peoples. That is one of the cause of instability and the limitations of its faster progress on the European path. Therefore, some important assumptions for achieving the equality of the Croatian people for European B&H have been considering. The first part of the paper is devoted to assessments and reviews of relevant institutions and individuals on the (non) equality of the Croatian people in "Dayton B&H". In the second part of the paper, some important assumptions for the achievement of the equality of the Croatian people have been made and finally the attainment of the equality of all its constituent peoples and citizens. They include: reaching the consensus of legitimately elected representatives of all three constituent peoples on the need for constitutional changes and the adoption of constitutional arrangements for B&H based on the principle of equal rights for all three peoples; then initiating constitutional changes and implementing other reforms; fulfilling the basic conditions related to functioning of democracy, respect of human rights, fundamental human freedoms and the rule of law; and ensuring the support of the most important international actors in initiating the constitutional changes process and adopting a new solution to the constitutional order of B&H, in which all three peoples would have the same position. Finally, it is concluded that securing the aforementioned assumptions can lead to the equality of the Croatian people with the other two constituent peoples, and thus to the state in which for B&H a long-term perspective of a more capable developmental future and the achievement of European B&H will open.

Key words: equality, prerequisites, European B&H

Author data: Academician Majstorović V.[lado], PhD, University of Mostar, Trg hrvatskih velikana 1, 88000 Mostar, vlado.majstorovic@sve-mo.ba

1. Uvod

Bosna i Hercegovina se trenutačno nalazi u procesu pristupanja Europskoj uniji za koji se može reći da je u velikoj mjeri ograničen nepovoljnim ekonomskim i socijalnim prilikama, osobito neriješenim političkim problemima među kojima se posebno ističe problem nejednakopravnosti njezinih konstitutivnih naroda. Jednakopravnost sva tri naroda i njihov konstitutivni status, utemeljeni rezultatom referenduma u BiH i ustavom utvrđenim u Daytonu, umjesto da se dalje razvijaju i jačaju kao stabilan temelj za europsku BiH, nametnutim ustavnim promjenama sve su više reducirani na štetu jednakopravnosti hrvatskog naroda u odnosu na druga dva konstitutivna naroda. Takav razvoj znatno je oslabio institucionalnu stabilnost BiH i njezinu sposobnost bržeg napretka na europskom putu. Stoga je ostvarenje jednakopravnosti njezinih konstitutivnih naroda već dugi niz godina predmet interesa brojnih institucija i pojedinaca, znanstvenika, političara, mjerodavnih stručnjaka i drugih. U posljednje vrijeme interes za to pitanje proširio se i na europske krugove, o čemu svjedoči i više rezolucija Europskog parlamenta o izvješću o BiH u posljednjih nekoliko godina. Tako se u njegovoj rezoluciji o izvješću o Bosni i Hercegovini za 2015. godinu ponavlja da je potrebno nastaviti ustavne, pravne i političke reformama koje bi preobrazile BiH u potpuno djelotvornu, uključivu i funkcionalnu državu u kojoj bi se jamčila jednakost i demokratska zastupljenost svih njezinih konstitutivnih naroda i svih građana u skladu s načelima izraženim u njegovoj prethodnoj rezoluciji. (...) Nadalje se poziva nadležna tijela da aktivno promiču načela zakonite zastupljenosti, federalizma, decentralizacije i supsidijarnosti te europske vrijednosti i važnost europske perspektive.¹ Iz svega navedenog proistječe kako otvaranje europske perspektive BiH pretpostavlja ispunjavanje osnovnih uvjeta vezanih uz funkcioniranje demokracije, poštivanje ljudskih prava, osnovnih ljudskih sloboda i vladavinu prava te u vezi s time osiguranje pretpostavki za ostvarenje institucionalne i svake druge jednakopravnosti hrvatskog naroda s druga dva naroda u BiH. U nastavku rada razmatraju se ocjene i osvrti nekih relevantnih institucija i pojedinaca vezanih za (ne)jednakopravnost hrvatskog naroda u „dejtonskoj Bosni i Hercegovini“, a zatim se izvode neke važnije pretpostavke za ostvarenje njegove jednakopravnosti za europsku Bosnu i Hercegovinu.

2. (Ne)jednakopravnost hrvatskog naroda u „dejtonskoj Bosni i Hercegovini“

Daytonskim sporazumom BiH je definirana kao država tri konstitutivna naroda i dva entiteta, poznatija u svijetu kao „dejtonska BiH“. U više od dva desetljeća dugom postdejton-

¹ Usp. Dan Preda, C., *Prijedlog rezolucije Europskog parlamenta o izvješću o Bosni i Hercegovini za 2015. (2015/2897(RSP))*, preuzeto s: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+MOTION+B8-2016-0441+0+DOC+PDF+V0//HR> (15. 1. 2017.)

skom razdoblju jednakopravnost hrvatskog naroda s druga dva konstitutivna naroda u BiH nije ostvarena. Ona je danas daleko od one zapisane u dejtonskom Ustavu za BiH, odnosno Aneksu IV Daytonskog mirovnog sporazuma. Prema odredbama tog sporazuma, Bošnjaci, Hrvati i Srbi, kao konstitutivni narodi (zajedno s ostalima), i građani Bosne i Hercegovine utvrdili su Ustav Bosne i Hercegovine na temelju poštivanja ljudskog dostojanstva slobode i jednakosti.² Iako se u nekim područjima dogodio pomak provedbom tog sporazuma, neke njegove odredbe i danas su predmet brojnih kritika i izvor nestabilnosti u zemlji. Još prije 17 godina vezano za Daytonski sporazum, u izjavi biskupa Ratka Perića sažetoj u djelu „*Daytonski iskonski grijeh*“, napisano je: „Unatoč spomenutom stavu prema referendumu³, Dayton je Srbima, kojih je prema popisu iz 1991. godine bilo 31 % u BiH, dodijelio gotovo polovicu zemlje, 49 %, nagradivši ih i isključivo nacionalnim naslovom „Republika Srpska“ s određenim državnim atributima. A Muslimanima (44 %), Hrvatima (17 %) i ostalima (8 %) dao je drugu polovicu zemlje, 51% nazvavši je „Federacijom Bosne i Hercegovine“. (...) Pravda bi zahtijevala: nijedan entitet ili svakomu narodu entitet.“⁴ Ova teško održiva nejednakopravnost ugrađena je u Ustav BiH (Aneks IV), njezin temeljni pravni akt s kojim moraju biti usuglašeni svi drugi zakoni i podzakonski akti. Uspostavom unutarnje organizacije i pravnog sustava utemeljenog na odredbama Daytonskog sporazuma i Ustava BiH, kao njegova sastavnog dijela, nakon gotovo 23 godine njegove provedbe jednakopravnost Hrvata sve se više dovodi u pitanje. Prema odredbama Daytonskog mirovnog sporazuma, Bošnjaci, Hrvati i Srbi kao konstitutivni narodi su formalno jednaki u svojim skupnim pravima i obvezama, iako je u stvarnosti dojam kako je danas Republika Srpska entitet s dominacijom Srba, a Federacija BiH entitet s dominacijom Bošnjaka. Činjenica je da Hrvati nemaju entitet u kojem su većina, a time ni osigurane pretpostavke za jednaka prava kao što ih imaju druga dva naroda.⁵ Štoviše, promjenama Izbornog zakona BiH i drugim promjenama Hrvatima se dokidaju prava da sami biraju svoje predstavnike. Tako odluke međunarodne zajednice, kojoj je povjerena provedba Daytonskoga sporazuma, katolički biskupi BiH u svom Priopćenju Tajništva Biskupske konferencije BiH, 8. ožujka 2001., jednodušno ocjenjuju: „Odluke međunarodne zajednice o izbornom zakonu, o načinu biranja članova Predsjedništva, o ulozi Doma naroda stvarno dokidaju ravnopravnost i jednakost hrvatskog naroda u odnosu na druga dva naroda“⁶. I papa Ivan Pavao II. je biskupima BK BiH na susretu „ad limina“ 15. siječnja 1999. u Vrhbosna rekao: „Radujući se zbog brojnih znakova učvršćivanja mira, ne mogu ne spomenuti sjene koje uzrokuju zabrinutost. Radi se prije svega o neriješenosti teškoga pitanja povratka izbjeglica i o nejednakome postupanju s tri ma konstitutivnim sastavnicama Bosne i Hercegovine, posebno pak što se tiče potpunoga poštivanja vjerskoga i kulturnoga identiteta.“⁷ U vezi s jednakopravnošću konstitutivnih naroda u BiH, u knjizi „Kritika politike“ se navodi: „Najpravnojniji je onaj narod (srpski) koji ima svoju republiku, teritorij i sve institucije političkog sustava u kojima može samostalno donositi političke odluke. Manje je ravnopravan onaj narod koji nema republiku, ali dominira u Federaciji BiH (bošnjački) jer ima više ministara u vladi nego druga dva naroda

2 Filipović, I., *Hrvati u daytonskim okovima*, Crkva na Kamenu, Mostar, 2011., str. 407.

3 Na referendum o samostalnosti BiH (29.II.-1.III. 1992.) izišli su u većini Muslimani i Hrvati, a Srbi u većini nisu izašli. Za neovisnost BiH glasovalo je 63% glasača. Nakon toga počelo je i međunarodno priznanje BiH kao države.

4 Perić, R., *Kroz mnoge nam je nevolje, govori, razgovori, osvrta i pisma 1997-2004*, Crkva na kamenu, Mostar, 2004., str. 40.

5 Usp. Žepić, B., *Kritika politike*, Matica hrvatska Mostar, Mostar, 2008., str 185.

6 Perić, R., *n.dj.*, str. 27.

7 Isto., str. 28.

zajedno. Neravno pravan je narod koji nema ništa od prethodnog što imaju drugi (hrvatski), koji nigdje ne može samostalno odlučivati, ni samostalno vladati.⁸ I Andrej Plenković isticao je kako se mora osigurati ravnopravnost triju konstitutivnih naroda i teritorijalna cjelovitost BiH se ne može dovoditi u pitanje.⁹ Zatim, u pismu hrvatskog člana Predsjedništva Bosne i Hercegovine visokom predstavniku i veleposlanicima zemalja i organizacija članica Upravnog odbora Vijeća za provedbu mira (PIC) u BiH navodi se: „Neosporna je činjenica kako su Hrvati, unatoč Ustavom zajamčenoj punoj jednakopravnosti sva tri konstitutivna naroda BiH, u posljednje dvije decenije sustavno lišavani svojih legitimnih prava koja su u pravnom smislu nedvojbeno zajamčena Daytonskim, a prethodno i Washingtonskim sporazumom. Primjeri lišavanja Hrvata elementarnih političkih prava čvrsto utemeljenih na Ustavnoj kategoriji konstitutivnosti naroda u odnosu na druga dva konstitutivna naroda, na žalost su izrazito brojni. (...) *Nelegitiman izbor hrvatskog člana Predsjedništva BiH glasovima Bošnjaka u dva mandata, omogućen drastičnom zlouporabom odredaba postojećeg Ustava i Izbornog zakona kroz političke postupke oštro suprotstavljene samom Ustavu i odredbama o ravnopravnosti naroda. (...) Teške zluporabe amandmana na Ustav Federacije BiH i Izborni zakon BiH* koje su donijeli inozemni dužnosnici, a koji su rezultirali sastavljanjem vlada toga entiteta suprotno političkoj volji legitimnih političkih predstavnika najmanje 70 % Hrvata u BiH. (...) *Nametnute izmjene Ustava FBiH* kojima je ravnopravna zastupljenost Hrvata u tijelima izvršne vlasti Federacije i njihova mogućnost ravnopravnog odlučivanja u tim tijelima stavljena u izravnu ovisnost o volji političkih aktera koji predstavljaju interese Bošnjaka. (...) *Zluporabe spomenutih institucionalnih promjena* na način koji izravno šteti egzistencijalnim interesima Hrvata.“¹⁰ Prije dvije godine je i Joao Valede Almeida, veleposlanik Europske unije pri UN-u, iznio stajališta 28 zemalja članica EU-a o stanju u BiH u kojima se, između ostaloga, jasno poziva na jamčenje jednakopravnosti triju konstitutivnih naroda Bosne i Hercegovine.¹¹

3. Pretpostavke za ostvarenje jednakopravnosti hrvatskog naroda za europsku BiH

Prethodno dane ocijene i osvrti na (ne)jednakopravnost konstitutivnih naroda, s posebnim osvrtom na (ne)jednakopravnost hrvatskoga naroda u „dejtonskoj BiH“, pokazuju kako hrvatski narod do danas nije ostvario jednakopravnost s druga dva konstitutivna naroda. Štoviše, kasnijim ustavnim promjenama njegova jednakopravnost u odnosu na druga dva naroda sve se više reducirala. Takav je razvoj znatno oslabio institucionalnu stabilnost BiH i njezinu sposobnost za brži napredak na putu prema pristupanju EU. Dublje sagledavanje izvora nejednakopravnosti sva tri konstitutivna naroda dovodi do Ustava Bosne i Hercegovine (Aneksa IV Daytonskog mirovnog sporazuma) i nezaobilaznog dejtonskog obrasca, tri naroda – dva entiteta – jedna država. Što je činiti da se osiguraju pretpostavke za ostvarenje jednakopravnosti hrvatskog naroda s druga dva konstitutivna naroda u BiH.

8 Žepić, B., n.dj., str. 191.

9 Plenković, A., *Europski put BiH i ravnopravnost Hrvata prioritet nove hrvatske Vlade*, Intervju, preuzeto s: <http://www.andrejplenkovic.hr/article.php?id=1367> (10. 1. 2017.).

10 Čović, D., *Pismo Valentinu Inzku i PIC-u*, 25.8.2016., preuzeto s: <http://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/co-ovic-uputio-pismo-inzku-i-veleposlanicima-zemalja-clanica-pic-a/178353> (10. 1. 2017.)

11 Almeida, J. V., *EU Statement – United Nations Security Council: The situation in Bosnia and Herzegovina*, New York, 2016., preuzeto s: <http://eu-un.europa.eu/eu-statement-united-nations-security-council-situation-bosnia-herzegovina/> (10. 1. 2017.)

U pogledu europske perspektive, a prema ocjenama nekih relevantnih institucija i pojedina, nezamislivo je kako bi BiH mogla sa sadašnjim Ustavom ostvariti napredak. Preporuka je to i Venecijanske komisije.¹² Da su promjene Ustava nužne, nerijetka su stajališta brojnih sveučilišnih profesora u polju prava.¹³ Međutim, postoje i drugačija promišljanja od onih kako sadašnji Ustav nije zapreka pristupanju BiH u EU¹⁴ pa sve do potpuno suprotnih promišljanja nekih znanstvenika po kojima "ustavno uređenje Bosne i Hercegovine kao složene države, zasnovane na dejtonskim rješenjima, pruža dovoljno mogućnosti da ona bude funkcionalna, demokratska i moderna država, i kao takva ne predstavlja prepreku pristupanju Europskoj uniji".¹⁵ Iz prethodnih razmatranja može se zaključiti kako otvaranje europske perspektive BiH pretpostavlja provedbu ustavnih i drugih nužnih reformi koje bi je preobrazile u državu u kojoj bi se jamčila, između ostalog, jednakopravnosti hrvatskog naroda s druga dva naroda. Za to je potrebno osigurati nekoliko pretpostavki, među kojima su značajnije: postizanje konsenzusa legitimno izabranih predstavnika sva tri konstitutivna naroda o potrebi ustavnih promjena i prihvaćanju rješenja za ustavno uređenje BiH utemeljeno na načelu jednakih prava za sva tri naroda, pokretanje i provođenje ustavnih i drugih reformi ispunjavajući pri tome osnovne uvjete vezane uz funkcioniranje demokracije, poštivanje ljudskih prava, osnovnih ljudskih sloboda i vladavinu prava te osiguranje podrške najznačajnijih međunarodnih čimbenika pokretanju procesa ustavnih promjena i donošenju novog ustava u kojemu bi sva tri naroda imala isti položaj. Osiguranje navedenih pretpostavki može dovesti do ostvarenja jednakopravnosti hrvatskog naroda s druga dva konstitutivna naroda, a time i do stanja u kojem bi se BiH otvorila dugoročna perspektiva sposobnije razvojne budućnosti i ostvarenja europske BiH.

4. Zaključak

Na temelju razmatranja ocjena i osvrta nekih relevantnih institucija i pojedinaca vezanih uz nejednakopravnost konstitutivnih naroda u „dejtonskoj Bosni i Hercegovini,” osobito hrvatskog naroda s druga dva naroda, u radu su izdvojene neke važnije pretpostavke za ostvarenje njegove jednakopravnosti, među kojima su: postizanje konsenzusa legitimno izabranih predstavnika sva tri konstitutivna naroda o potrebi ustavnih promjena i prihvaćanju rješenja za ustavno uređenje BiH utemeljeno na načelu jednakih prava za sva tri naroda pokretanje i provođenje ustavnih i drugih reformi ispunjavajući pri tome osnovne uvjete vezane uz funkcioniranje demokracije, poštivanje ljudskih prava, osnovnih ljudskih sloboda i vladavinu prava osiguranje podrške najznačajnijih međunarodnih čimbenika pokretanju procesa ustavnih promjena i donošenju novog ustava u kojemu bi sva tri naroda imala isti položaj. Osiguranje navedenih pretpostavki može dovesti do ostvarenja institucionalne i svake

12 Usp. Europska komisija za demokraciju kroz pravo (Venecijanska komisija): *Mišljenje o ustavnoj situaciji u Bosni i Hercegovini i ovlaštenjima visokog predstavnika*, 62. Plenarna sjednica, Venecija, 11.-12. ožujka 2005., str. 23.

13 Usp. Žepić, B., *Kritika politike*, Matica hrvatska Mostar, Mostar, 2008., str. 191.

14 Usp. Lukić, R., Mirjanić Ž., *Izjava medijima*, znanstveno-stručni skup „Dvadeset godina Dejtonskog mirovnog sporazuma”, 2015., preuzeto s: <http://www.pravnifis.rs/o-fakultetu/vijesti/5536-odr%C5%BEan-nau%C4%8D-ni-skup-dvadeset-godina-dejtonskog-mirovnog-sporazuma> (28. 1. 2017.)

15 Dmičić, M., *Sprovoditi, ali i mijenjati pojedina ustavna rješenja o Bosni i Hercegovini i Republici Srpskoj*, Zbornik Republika Srpska - 20 godina razvoja, Banja Luka, 2012., str. 836.

druge jednakopravnosti hrvatskog naroda s druga dva konstitutivna naroda, a time i do stanja u kojem bi se BiH otvorila dugoročna perspektiva sposobnije razvojne budućnosti i ostvarenja europske BiH.

Literatura

- [1] Almeida, J. V., *EU Statement – United Nations Security Council: The situation in Bosnia and Herzegovina*, New York, 2016., preuzeto s: <http://eu-un.europa.eu/eu-statement-United-nations-security-council-situation-bosnia-herzegovina/> (10. 1. 2017.)
- [2] Čović, D., *Pismo Valentinu Inzku i PIC-u*, 25.8.2016., preuzeto s: <http://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/covic-uputio-pismo-inzku-i-veleposlanicama-zemalja-clanica-pic-a/178353> (10. 1. 2017.)
- [3] Dan Preda, C., *Prijedlog rezolucije Europskog parlamenta o izvješću o Bosni i Hercegovini za 2015. (2015/2897(RSP))*, preuzeto s: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+MOTION+B8-2016-0441+0+DOC+PDF+VO//HR> (15.1.2017.)
- [4] Europska komisija za demokraciju kroz pravo (Venecijanska komisija): *Mišljenje o ustavnoj situaciji u Bosni i Hercegovini i ovlaštenjima visokog predstavnika*, 62. Plenarna sjednica, Venecija, 11-12. ožujka 2005.
- [5] Filipović, I., *Hrvati u daytonskim okovima*, Crkva na Kamenu, Mostar, 2011.
- [6] Lukić, R., Mirjanić Ž.: *Izjava medijima*, znanstveno-stručni skup „Dvadeset godina Dejtonskog mirovnog sporazuma“, 2015., preuzeto s: <http://www.pravnifis.rs/o-fakultetu/vijesti/5536-odr%C5%BEan-nau%C4%8Dni-skup-dvadeset-godina-dejtonskog-mirovnog-sporazuma> (28. 1. 2017.)
- [7] Majstorović, V. i dr., *Pravo na nacionalni identitet, temeljna načela i standardi u školstvu i kulturi*, Hercegovačko-neretvanska Županija, Ministarstvo prosvjete znanosti kulture i športa, Mostar, 1988.
- [8] Perić, R., *Kroz mnoge nam je nevolje, govori, razgovori, osvrta i pisma 1997-2004*, Crkva na kamenu, Mostar, 2004.
- [9] Plenković, A., *Europski put BiH i ravnopravnost Hrvata prioritet nove hrvatske Vlade*, Intervju, preuzeto s: <http://www.andrejplenkovic.hr/article.php?id=1367> (10. 1. 2017.)
- [10] Zbornik znanstvenog skupa :Republika Srpska-20 godina razvoja, ANU RS, Banjaluka, 2012.
- [11] Žepić, B., *Kritika politike*, Matica hrvatska Mostar, Mostar, 2008.

